

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 3ης ΕΚΔΟΣΗΣ

Η προκείμενη τρίτη έκδοση του Ειδικού Μέρους, που περιλαμβάνει και επανέκδοση των αναπτύξεων για τα εγκλήματα περί τα υπομνήματα (α΄ έκδ. 2005), κατέστη επιβεβλημένη όχι μόνο διότι στο πεδίο των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας εμφολώρησε μακρά σειρά νομοθετικών μεταβολών και παρεμβάσεων που επηρέασαν εκτενώς μεγάλο αριθμό διατάξεων, αλλά και επειδή η διαμόρφωση της μέχρι τούδε νομολογίας καθώς και η εμφάνιση αξιόλογων γενικών έργων¹ και μονογραφιών² καθιστούσαν επιβεβλημένη την ενημέρωση του έργου και τον συστηματικά ενταγμένο σχολιασμό τους. Πέραν τούτων, ωστόσο, οι μετασχηματισμοί στο ευρύτερο νομοθετικό περιβάλλον (Συνθήκη της Λισαβόνας, δίκαιο ανταγωνισμού κλπ.) αλλά και οι ραγδαίες εξελίξεις στην τεχνολογία αποτελούν προκλήσεις που η δογματική του δικαίου των περιουσιακών εγκλημάτων αλλά και ο νομοθέτης δεν μπορούν ν' αντιπαρέρχονται.

Στην πρώτη γραμμή βρίσκονται βέβαια οι νομοθετικές πρωτοβουλίες που αλλοίωσαν τη φυσιογνωμία παλαιών και «κλασικών», τρόπον τινά, διατάξεων του ΠΚ για τα εγκλήματα κατά περιουσιακών δικαίων, όπως ο ν. 3904/2010 που εισήγαγε σύστημα επεικέστερης ποινικής μεταχείρισης αναλόγως του σταδίου στο οποίο λαμβάνει χώρα η ικανοποίηση του παθόντος (άρθρ. 384 και 406Α ΠΚ) και οι διατάξεις του άρθρ. 308B ΚΠΔ για τη λεγόμενη «ποινική συνδιαλλαγή».

Το σύστημα αυτό συμπληρώνεται με τις διατάξεις του ν. 4312/2014 για την «απόδοση των κατασχεθέντων υπέρ του Δημοσίου», που επίσης επιτρέπουν εξαιρετικά ευμενή αντιμετώπιση των υπαίτιων περιουσιακών εγκλημάτων και στις οποίες αφιερώνεται ιδιαίτερο κεφάλαιο.

Η νέα αυτή νομοθεσία επηρέασε όχι μόνον τα μέχρι τούδε «επωφελούμενα» από τις διατάξεις περί εμπράκτου μετανοίας εγκλήματα, αλλά ουσιαστικά το σύνολο των περιουσιακών εγκλημάτων, αφού όλα τώρα πλέον, πλην όσων εμπεριέχουν βία, απολαύουν επεικέστερης μεταχείρισης όταν συντρέχουν οι όροι της ικανοποίησης του

1 Των συναδέλφων Αλέξανδρου Κωστάρα, Δ. Σπινέλλη, Ν. Μπιτζιλέκη, Γ. Μπέκα και Στ. Παύλου.

2 Βλ. π.χ. Αποστολίδου, Το έγκλημα της καταδολίευσης δανειστών, Αθήνα 2010, Βαθιώτη, Απάτη και εκβίαση, 2014, Δανιήλ, Απάτη σχετική με τις ασφάλειες, Αθήνα 2009, Δημάκη, Η έννοια της απειλής στο έγκλημα της εκβίασης, Αθήνα 2014, Μαργαρίτη-Χριστοδούλου, Καταδολίευση δανειστών, Αθήνα 2013, Μπουρμά, Η κατοχή πράγματος ως αξιόποινη πράξη, Αθήνα 2015, Σκανδάμη, Η τοκογλυφία, Αθήνα 2007.

παθόντος, όπως ήταν ορθό και είχε επισημανθεί στην προηγούμενη έκδοση, για την αποφυγή αξιολογικών αντινομιών και άνισης μεταχείρισης. Ειδικότερα επηρέασαν τόσο την ποινική μεταχείριση της κλοπής της υπεξαίρεσης και της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας, όσο και όλων των εγκλημάτων κατά της περιουσίας πλην της εκβίασης.

Φυσικά και εδώ δεν έλλειψαν τα προβλήματα, όπως αναλύεται στον οικείο τόπο. Η κατάργηση π.χ. του άρθρ. 393 ΠΚ (με το άρθρ. 34στ. β ν. 3904/2010) συμπαρέσυρε (προδήλως από προχειρότητα) και τη διάταξη της κατ' έγκληση δίωξης της απάτης μεταξύ συγγενών, η οποία σήμερα πλέον διώκεται αυτεπαγγέλτως, ενώ η κλοπή και η υπεξαίρεση μεταξύ συγγενών εξακολουθούν ν' απολαύουν του εν λόγω προνομίου.

Ως μείζων τροποποίηση των διατάξεων περί τα περιουσιακά εγκλήματα πρέπει να θεωρηθεί και η εισαγωγή των πτωχευτικών αδικημάτων (άρθρ. 171 επ. του Πτωχευτικού Κώδικα) με το ν. 3588/2007 που ουσιαστικά κατήργησε τις διατάξεις του άρθρ. 398 ΠΚ για τη δόλια και απλή χρεοκοπία και αναδιαμόρφωσε εκτεταμένα και εν πολλοίς επί τα βελτίω τη σχετική ύλη.

Το ποινικό πτωχευτικό δίκαιο οργανώθηκε έτσι σε ένα περισσότερο σύγχρονο, αν και όχι εντελώς άρτιο σύστημα κανόνων, που επιτρέπει λυσιτελέστερη αντιμετώπιση της σχετικής ύλης πάνω στο πρότυπο δοκιμασμένων διατάξεων του γερμανικού δικαίου.

Επιεικέστερα αντιμετωπίζεται πάντως η φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρ. 381 ΠΚ) όταν έχει ως αντικείμενο πράγμα ευτελούς αξίας ή η ζημία που προξενήθηκε από τη φθορά είναι ελαφρά Στην περίπτωση αυτή ο υπαίτιος τιμωρείται με κράτηση έως έξι (6) μήνες ή με πρόστιμο έως τρεις χιλιάδες (3.000) ευρώ. (άρθρ. 24 παρ. 3 περ. ε' ν.4055/2012).

Ιδιαίτερης μνείας χρήζει ακόμη η αναπροσαρμογή του ορίου πάνω από το οποίο η αξία του υλικού αντικειμένου της πράξης προσδίδει κακουργηματικό χαρακτήρα στα εγκλήματα της πλαστογραφίας, κλοπής, υπεξαίρεσης, απάτης και απιστίας με το ν. 4055/2012 από 73.000 σε 120.000 ευρώ και από 15.000 σε 30.000 ευρώ όταν η πράξη τελείται κατ' επάγγελμα και κατά συνήθεια. Το ότι λησμονήθηκε αντίστοιχη αναπροσαρμογή στις διατάξεις του ν. 2803/2000 (απάτη σε βάρος της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και του ν. 1866/1897 (ψευδής δήλωση) δεν θα πρέπει ίσως να θεωρείται κάτι πρωτοφανές στην εγχώρια νομοθετική πρακτική.

Νεότεροι νόμοι τροποποίησαν επίσης διατάξεις που εμμέσως επηρεάζουν την εφαρμογή των εδώ ερμηνευόμενων. Η άκριτη προσθήκη, π.χ., της παρ. 3 στο άρθρ. 5 ΠΚ (αρθρ.2 ν. 4267/2014) διηύρυνε υπερμέτρως το πεδίο εφαρμογής της ημεδαπής ποινικής εξουσίας. Περαιτέρω: με την κατάργηση του ν. 75/1975, η χρησιμοποίηση επιχορηγήσεων αθλητικών σωματείων για αλλότριους σκοπούς δεν τιμωρείται πλέον κατά τις διατάξεις για την απιστία, αλλά αυτοτελώς (ν. 2575/1999), το δικαίωμα επίσχεσης ρυθμίζεται πλέον από το νέο κώδικα περί δικηγόρων. Τέλος οι διατάξεις

για την πλαστογράφηση ιατρικής συνταγής με σκοπό τη διακίνηση ναρκωτικών (ν. 4139/2013) καθώς και οι διατάξεις περί σημάτων (ν. 4072/2012) επέβαλαν εκ νέου εκτίμηση των σχέσεων συρροής αυτών με την πλαστογραφία.

Η ποινή, της ληστείας, περαιτέρω, επιβαρύνθηκε δραστικά με την πρόβλεψη επιβαρυντικών περιστάσεων της τέλεσης της πράξης με καλυμμένα ή αλλοιωμένα χαρακτηριστικά ή με βαρύ οπλισμό (άρθρ. 72 ν. 4139/2013), ενώ η πρώτη εκ των ανωτέρω επιβαρυντικών περιστάσεων προβλέφθηκε και ως προς το έγκλημα της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας (άρθρ. 25 ν. 3772/2009).

Με αφορμή, τέλος, της ομαδικής αποφυγής πληρωμής εισιτηρίου δίκην διαμαρτυρίας επανήλθε, υπό μορφή πταίσματος, η (ορθά) καταργημένη διάταξη του άρθρ. 391 ΠΚ (αποφυγή πληρωμής εισιτηρίου) αφού ο νομοθέτης έκρινε ότι έπρεπε να επέμβει κατασταλτικά και εδώ (αρ.17 παρ. 1 ν. 3920/2011).

Ορθή αντιθέτως, έστω με καθυστέρηση, ήταν η κατάργηση του άρθρ. 384 Α ΠΚ (καταστολή φθορών που προκαλούν το κοινό αίσθημα), αφού με τη σχετική συμπεριφορά ουδέν έννομο αγαθό προσβαλλόταν (άρθρ. 34 στ. β' ν. 3904/2010).

Υπό το φως των ανωτέρω είναι ιδιαιτέρως ενθαρρυντική η ευαισθησία που επιδεικνύει μερίδα της νομολογίας στις επιστημονικές εξελίξεις, έστω και με βραδύτητα δεκαετιών. Έτσι, μετά τη δεύτερη έκδοση του παρόντος (2006), παρατηρούνται οι εξής νομολογιακές βελτιώσεις, που είχαν προταθεί εκεί:

1. Έγινε δεκτό από την Ολομέλεια του Αρείου Πάγου ότι το περιουσιακό όφελος δεν ανήκει στην κατηγορία των προσωποπαγών εννόμων αγαθών, και συνακόλουθα δεν μπορεί να συνδεθεί με συγκεκριμένα πρόσωπα³. Αίρεται έτσι κάθε αδικως αναφύεϊσα αμφισβήτηση ως προς το αν η κλοπή π.χ. από 200 θυρίδες τράπεζας με μία πράξη συνιστούσε ...200 κλοπές σε κατ' ιδέα συρροή.

2. Αναγνωρίστηκε η συνάφεια κινδύνου ως προϋπόθεση του εγκλήματος της απιστίας⁴ και ως εκ τούτου επιβεβαιώθηκε ρητά για μια ακόμη φορά η σημασία της θεωρίας του αντικειμενικού καταλογισμού για την ορθή διάγνωση της πλήρωσης της αντικειμενικής υπόστασης στα εγκλήματα αποτελέσματος.

3. Εδραιώθηκε η ενδιάμεση νομική-οικονομική θεωρία της περιουσίας στα εγκλήματα κατά της περιουσίας⁵

4. Εδραιώθηκε η ανάγκη σχέσης υλικής αντιστοιχίας στην απάτη και αναγνωρίστηκε ότι η προϋπόθεση αυτή πηγάζει από το χαρακτήρα της εν λόγω αξιόποινης πράξης ως εγκλήματος μετατόπισης περιουσίας⁶.

3 ΟΛΑΠ 1/2015, εμπειριστατωμένη πρόταση Νικ. Παντελή.

4 Βλ. εισαγγελική πρόταση στην ΑΠ 967/2009 Ισοκράτης: «μεταξύ της παράβασης των κανόνων επιμελούς διαχείρισης και της ζημίας απαιτείται και συνάφεια κινδύνου».

5 Βλ. π.χ. ΑΠ 1019/2012, ΠΧ 2013, σ. 345 και στο κείμενο Μέρος Δεύτερο, § 1 σημ. 35.

6 Βλ. π.χ. ΑΠ 281/2010, ΠΧ 2011, σ. 115.

5. Έγινε δεκτό ότι η κατ'επάγγελμα τέλεση αντιδιαστέλλεται προς την ευκαιριακή και όχι προς την εφάπαξ διάπραξη του εγκλήματος⁷.

6. Έγινε δεκτό ότι στην έμπρακτη μετάνοια προς εξάλειψη του αξιοποίνου ο φόβος τιμωρίας δεν αποκλείει ότι αυτή υπήρξε οικειοθελής⁸.

7. Αναγνωρίστηκε, ότι στο έγκλημα της τοκογλυφίας, σε αντίθεση προς την κρατούσα νομολογία, η θεώρηση της συρροής μεταξύ της συνομολόγησης και της επιδίωξης του τοκογλυφικού ωφελήματος ως αληθινής συνεπάγεται διπλή απαξιολόγηση της πράξης⁹.

8. Αναγνωρίστηκε, ότι όταν η απάτη τελείται τόσο με ενέργεια (παράσταση ψευδών γεγονότων) όσο και με παρασιώπηση, είναι έγκλημα ενεργείας διότι η παράλειψη απωθείται ως επικουρική σύμφωνα με το κριτήριο της αιτιότητας¹⁰.

9. Έγινε δεκτό, ως προς την κακουργηματική πλαστογραφία, ότι η επιβαρυντική περίπτωση της παρ. 3 του άρθρ.216 ΠΚ αναφερόμενη σ' εκείνον που «διαπράττει πλαστογραφίες κατ'επάγγελμα» δεν καλύπτει τη χρήση πλαστού εγγράφου σε αντίθεση με τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 του ίδιου άρθρου¹¹.

10. Σημαντικές θεωρώ τέλος ορισμένες αποφάσεις δικαστηρίων της ουσίας που δέχθηκαν, -επιτέλους! ότι η ανάληψη χρημάτων από ΑΤΜ με ξένη (κλεμμένη κλπ.) μαγνητική κάρτα αυτόματων τραπεζικών συναλλαγών δεν συνιστά κλοπή ή υπεξαίρεση αλλά απάτη με υπολογιστή¹².

Η βελτίωση της νομολογίας μας από τις ανωτέρω προοδευτικές τοποθετήσεις, οι οποίες πάντως παραμένουν σποραδικές, μετριάζεται ωστόσο από ορισμένες εμμονές της νομολογίας που αποβλέπουν μεν στην ικανοποίηση του περί δικαίου αισθήματος, αλλά με στρεβλό τρόπο: αντί να πιέσουν το νομοθέτη να προχωρήσει σε αναγκαίες τροποποιήσεις, εφαρμόζουν ποινικές διατάξεις επί περιπτώσεων που δεν καλύπτονται από αυτές, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται κατάφωρα η θεμελιώδης αρχή nullum crimen nulla poena sine lege. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η αρεοπαγίτικη αντίληψη, ότι το λογιστικό χρήμα είναι «πράγμα» που έφθασε μέχρι του σημείου να θεωρεί ότι η αφαίρεση λογιστικών μονάδων μέσω web banking συνιστά κλοπή¹³ (προφανώς αν γινόταν με απειλή σωματικής βίας θα συνιστούσε και ληστεία). Έτσι όμως η βραχυπρόθεσμη και εκ των ενόντων απονομή δικαιοσύνης in

7 ΑΠ 1581/2013, ΠΧ 2014, σ. 454. Τούτο είχε υποστηρίξει ο γράφων ήδη το 1996 στην Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής για το ν.2408/1996.

8 Βλ. σημαντική ΑΠ 210/2012 ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ .

9 ΣυμβΕφΘεσσαλ 70/2012 ΠΧ 2013, σ. 615 με εμπειριστατωμένη πρότ. Γ. Σκιαδαρέση.

10 ΠλημμΑθ 695/2008, ΠΧ 2010 σ. 50 επ., με εμπειριστατωμένη πρόταση Π. Παναγιωτόπουλου.

11 ΕφΘεσσ. 1177/2008 ΠΧ 2010 σ. 765 με εμπειριστατωμένη πρότ. Γ. Σκιαδαρέση.

12 ΠλημμΚιλκίς 54/2012, ΠοινΔνη 2014, σ. 238: ΣυμβΠλημμ Αθ 638/2008, ΠΧ 2010.

13 ΑΠ 742/2012, ΠΧ 2013, σ. 677.

concreto αποβαίνει μακροπρόθεσμα εις βάρος της ασφάλειας δικαίου, ενώ συγχρόνως ενθαρρύνεται και διαιωνίζεται η παραβίαση της νομιμότητας.

Οι νέες τεχνολογίες έχουν καταστήσει πράγματι ιδιαιτέρως πιεστική την ανάγκη επέμβασης του νομοθέτη προς αντιμετώπιση εγκληματικών συμπεριφορών που δεν καλύπτονται από την ισχύουσα νομοθεσία, είναι όμως εξόχως βλαπτικές για τα έννομα αγαθά και σαφώς άξιες ποινικού κολασμού. Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν π.χ.:

- οι επιθέσεις με πολλαπλές κλήσεις κατά συστημάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών που παρεμποδίζουν μια δημόσια υπηρεσία ή μια επιχείρηση να παράσχουν τις προσδοκώμενες υπηρεσίες τους (denial of services) και οι οποίες δεν μπορούν να υπαχθούν στις διατάξεις για τη φθορά ξένης ιδιοκτησίας.

- η αφαίρεση περιουσιακών αξιών εκπνερασμένων σε ψηφιακό νόμισμα όπως το bitcoin, που δεν μπορούν να υπαχθούν στις διατάξεις για την κλοπή.

- Η επέμβαση σε ψηφιακό ταχογράφο που αυτοτελώς δεν μπορεί να θεωρηθεί πλαστογραφία.

Είναι επομένως ανάγκη να ευαισθητοποιηθεί ο ποινικός νομοθέτης και να επεξεργασθεί σχετικές διατάξεις πριν τα φαινόμενα πολλαπλασιασθούν με τις εντεύθεν δυσμενείς συνέπειες.

Από τη θέση αυτή θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Λέκτορα Ποινικού Δικαίου του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης κ. Θωμά Σάμιο για την πολύτιμη συμβολή του στον έλεγχο των νομοθετικών μεταβολών καθώς και τους συναδέλφους κκ. Ευαγγελία Σκλαβόλια και Κωνσταντίνο Δερμιτζάκη. Αυτονόητη είναι, τέλος, η ανάγκη να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην κα Διαμάντω Χαλβατζόγλου για την άψογη όσο και επίπονη επεξεργασία του κειμένου.

Αθήνα, Φεβρουάριος 2016

Χ.Χ.Μ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

§ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ι. Η έννοια της ιδιοκτησίας στον Ποινικό Κώδικα

Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας προβλέπονται και τιμωρούνται με βάση τις διατάξεις του ΚΓ' κεφαλαίου του Ποινικού Κώδικα (άρθρ. 372-384 ΠΚ). Κεντρική έννοια είναι επομένως η έννοια της ιδιοκτησίας, η οποία, κατά το άρθρο 17 του Συντάγματος "τελεί υπό την προστασία του κράτους"¹. Η εν λόγω έννοια είναι, κατά την ορθότερη και διεθνώς υπερισχύουσα άποψη, ευρεία και περιλαμβάνει όλα τα περιουσιακά δικαιώματα, εμπράγματα και ενοχικά, καθώς και τα δικαιώματα της πνευματικής, βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας². Οι συντάκτες του Ποινικού μας Κώδικα, ωστόσο (αλλά και τα παλαιότερα νομοθετήματα που τους ενέπνευσαν), είχαν υπόψη μια προβιομηχανική κοινωνία, όπου κυρίαρχο οικονομικό στοιχείο ήταν τα εμπράγματα δικαιώματα και η έννοια της ιδιοκτησίας ταυτιζόταν με την κυριότητα³. Έτσι, κατά την ερμηνεία του όρου "ιδιοκτησία" στις διατάξεις των άρθρ. 372 επ. ΠΚ επιβάλλεται *τελεολογική συστολή* και ο όρος αυτός πρέπει να εκληφθεί στενότερα, ως *κυριότητα* επί πραγμάτων, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από το αστικό δίκαιο⁴.

Σύμφωνα με το άρθρ. 1000 ΑΚ κυριότητα είναι η δυνατότητα του κυρίου να διαθέτει το πράγμα κατ' αρέσκεια και να αποκλείει κάθε ενέργεια άλλου πάνω σ' αυτό, εφόσον δεν προσκρούει στο νόμο ή στα δικαιώματα άλλων. Από τη διατύπωση της διάταξης προκύπτει ότι η κυριότητα έχει δύο πλευρές: μία θετική, δηλ. την εξουσία διάθεσης του πράγματος αλλά και του δικαιώματος, και μία αρνητική, δηλ. την εξουσία του κυρίου ν' αποκρούσει κάθε τρίτον που επεμβαίνει στο πράγμα⁵.

Όπως, όμως, θα δούμε στη συνέχεια, με τις διατάξεις του ΚΓ' κεφαλαίου του ΠΚ

1 Πρβλ. και το άρθρ. 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

2 Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Β', Αθήνα 1991, 899, 904, Βελέντζας, Η συνταγματική εγύηση της ιδιοκτησίας, 1987, 98, 112.

3 Πρβλ. Οικονομίδη, Στοιχεία αστικού δικαίου, β' έκδ. 1893-1896 (ανατ. 1925), § 116.

4 Πρβλ. ΣτΕ 1095/1987, ΤοΣ 87, 319, ΟΛΑΠ 3/1997, ΝοΒ 46, 386.

5 Βλ. Γεωργιάδη, ΕΔ Ι, 263 επ.

§ 1. Εισαγωγή

προστατεύεται κατά κανόνα μία μόνο πλευρά της κυριότητας, η εξουσία διάθεσης του πράγματος. Γι' αυτό και συχνά τονίζεται, ότι η ιδιοκτησία κατά τον ΠΚ περιλαμβάνει πρωτίστως το πραγματικό-υλικό περιεχόμενο του δικαιώματος της κυριότητας, δηλ. την εξουσία του κυρίου να επιχειρεί οποιαδήποτε υλική ενέργεια πάνω στο πράγμα. Πράγματι, τούτο συμβαίνει με τα περισσότερα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, που πλήττουν μεν τη δυνατότητα του κυρίου να ασκεί τις εκ της κυριότητας εξουσίες του, χωρίς όμως ο ιδιοκτήτης να χάνει και την κυριότητα. Η κλοπή ή η ληστεία, π.χ., δεν επιφέρουν απώλεια της κυριότητας. Ο κύριος του κλεμμένου πράγματος, όμως, δεν μπορεί να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από αυτήν, έτσι ώστε η νομική αναγνώριση του δικαιώματός του να στερείται ουσιαστικού αντικρύσματος. Από την άλλη πλευρά, ωστόσο, τούτο δεν είναι απόλυτο. Η υπεξαίρεση, π.χ., μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια της κυριότητας με ειδοποιία ή αν το πράγμα πωληθεί από το δράστη σε καλόπιστο τρίτο (άρθρ. 1036 ΑΚ) κλπ. Ομοίως απώλεια της κυριότητας μπορεί να προκαλέσει η φθορά ξένης ιδιοκτησίας, αν ο δράστης καταστρέψει το ξένο πράγμα ολοκληρωτικά, π.χ. χύνει ξένη βενζίνη σε υπόνομο, καίει το ξένο πράγμα κλπ. Γι' αυτό και ορθό είναι ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό των διατάξεων που προβλέπουν εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας είναι η κυριότητα εν γένει και όχι μία πλευρά αυτής⁶.

Από τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ωστόσο, μόνον τρία στρέφονται αποκλειστικά κατά της κυριότητας: η υπεξαίρεση, η παρασιώπηση ανεύρεσης χαμένου πράγματος και η φθορά ξένης ιδιοκτησίας. Τα λοιπά πλήττουν συγχρόνως και άλλα έννομα αγαθά. Η κλοπή, π.χ., προσβάλλει επί πλέον και την κατοχή, ενώ η ληστεία πλήττει και την προσωπική ελευθερία. Μεταξύ των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας περιλαμβάνονται όμως και ορισμένα που δεν προσβάλλουν διόλου την ιδιοκτησία, όπως η σύληση νεκρού (άρθρ. 373 ΠΚ). Από την άλλη πλευρά, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, που πλήττουν ευθέως την κυριότητα προβλέπονται και εκτός του ΚΓ' κεφαλαίου του ΠΚ. Τέτοιο είναι π.χ. η έκθεση πλοίου σε κίνδυνο κατάσχεσης ή δήμευσης με διενέργεια λαθρεμπορίου (άρθρ. 297 ΠΚ), όπου η εγκληματική συμπεριφορά συνίσταται στην πρόκληση κινδύνου απώλειας της κυριότητας.

II. Ιδιοκτησία και περιουσία

Από την ιδιοκτησία ο ποινικός μας κώδικας διακρίνει το έννομο αγαθό της περιουσίας, την οποία προστατεύει αυτοτελώς με τις διατάξεις του ΚΔ' κεφαλαίου (άρθρ. 385 επ. ΠΚ, "εγκλήματα κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων"). Όπως θα δούμε διεξοδικότερα στον οικείο τόπο (Μέρος Δεύτερο § 1), ως περιουσία νοείται το σύνολο

⁶ Το άρθρο 384Α' («καταστολή φθορών που προκαλούν το κοινό αίσθημα») ουδέν έννομο αγαθό προστάτευε και ορθώς καταργήθηκε στο σύνολό του με το άρθρο 34 στοιχ. β' του Ν. 3904/2010 (ΦΕΚ Α' 218/23.12.2010).

III. Γενική επισκόπηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας

λο των οικονομικών αξιών ενός προσώπου, που δεν αποδοκιμάζονται από το δίκαιο. Περιουσία και ιδιοκτησία δεν ταυτίζονται εννοιολογικά, αφού προσβολή της ιδιοκτησίας μπορεί να στοιχειοθετηθεί και χωρίς βλάβη της περιουσίας π.χ. κλοπή πράγματος στερούμενου οικονομικής αξίας. Γι' αυτό και η περιουσιακή ζημία δεν αποτελεί στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας⁷. Στην πράξη όμως κατά κανόνα συμπίπτουν, υπό την έννοια ότι η προσβολή της ιδιοκτησίας επιφέρει συνήθως και μείωση της περιουσίας. Γι' αυτό και αμφότερες οι κατηγορίες των εγκλημάτων αυτών ενώνονται υπό τον κοινό χαρακτηρισμό "εγκλήματα κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών".

III. Γενική επισκόπηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας

Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας διακρίνονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Τα εγκλήματα *ιδιοποίησης*, όπου η ιδιοκτησία προσβάλλεται χωρίς βλάβη της φυσικής υπόστασης ή της χρησιμότητας του πράγματος, και τα εγκλήματα *φθοράς*. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται η κλοπή (άρθρ. 372, 374, 377, 378 ΠΚ), η ληστεία (άρθρ. 380 ΠΚ), η υπεξαίρεση (άρθρ. 375, 377, 378 ΠΚ), η παρασιώπηση ανεύρεσης (άρθρ. 376 ΠΚ), και η σύληση νεκρού (άρθρ. 373 ΠΚ), ενώ στη δεύτερη η φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρ. 381-382 ΠΚ). Εντός της πρώτης κατηγορίας βαρύτερη απαξία έχουν εκείνα τα εγκλήματα όπου η ιδιοποίηση επιδιώκεται με αφαίρεση (κλοπή, ληστεία) ενώ ηπιότερη ποινική μεταχείριση επιφυλάσσεται ως προς εκείνα, όπου η ιδιοποίηση πραγματώνεται ή υπάρχει κίνδυνος να πραγματοποιηθεί χωρίς αφαίρεση. Η κλοπή χρήσης μηχανοκίνητου μεταφορικού μέσου (άρθρ. 374Α ΠΚ), τέλος, δεν υπάγεται σε κάποια από τις ανωτέρω κατηγορίες, διότι προσβάλλει μόνον μία έκφανση της κυριότητας, την εξουσία χρήσης του.

⁷ Όπως ορθά παρατηρείται, πρόκειται για έννοιες *επαλλάσσουσες*, αφού η ιδιοκτησία περιλαμβάνει και πράγματα που στερούνται περιουσιακής αξίας (π.χ. οικογενειακή φωτογραφία), ενώ αντιστρόφως στην περιουσία ανήκουν και αντικείμενα (ευρεσιτεχνίες, πνευματική ιδιοκτησία) που δεν αποτελούν αντικείμενα της ιδιοκτησίας (*Μανωλεδάκης-Μπιτζιλέκης* 14η έκδ., 7).

§ 2. ΚΛΟΠΗ (άρθρ. 372-374, 377, 378 ΠΚ)

Βιβλιογραφία: Ανδρουλάκη, Ν., Το “παράνομον” της ιδιοποίησης κατά τα άρθρα 372, 375, 380 και του περιουσιακού οφέλους κατά τα άρθρ. 385, 386 ΠΚ, ΠΧ ΙΗ/513, Γιαννίδη, Ι., Κλοπή αυτοκινήτου με ενσωματωμένο ραδιοκασετόφωνο: Μία ή δύο αξιόποινες πράξεις; ΠΧ ΛΕ/283, Ζαχαριάδη, Α., Ο νόμος 1608/1950, Αθήνα-Κομοτηνή 1995, Καϊάφα, Μ., Η αρχή εκτελέσεως στο έγκλημα της κλοπής και η οριοθέτησή της από τη νομολογία, Αρμ 84, 241 επ., Μπιτζιλέκη, Ν., Η έννοια της κατοχής στο Ποινικό Δίκαιο και οι προσπάθειες «αστικοποίησης» του Ποινικού Δικαίου ΠΧ ΜΕ/257, Μπουρμά, Γ. Η κατοχή πράγματος ως αξιόποινη πράξη, Αθήνα 2015, Μυλωνόπουλου, Χ., Κλοπή και απάτη διωκόμενες κατ’ έγκληση κατά τα άρθρα 378 εδ. γ’ περ. β’ και 393 ΠΚ, ΠΧ ΜΑ/1311, του ίδιου, Έκθεση στο Σχέδιο Νόμου “Τροποποίηση διατάξεων του ποινικού κώδικα, του κώδικα ποινικής δικονομίας, του κώδικα βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων και άλλες διατάξεις”, ΠΧ ΜΣΤ/754 επ., Σάμιου Θ., Αποτελεί η κάρτα αυτόματης συναλλαγής “πράγμα ευτελούς αξίας”, ΠΧ Ν/667 επ., του ίδιου, Η χρησιμοποίηση «μη ορθών» ή «ελλιπών» στοιχείων ως τρόπος τελέσεως της απάτης με υπολογιστή (άρθρο 386Α ΠΚ), σε: Τιμητικό Τόμο Άννας Ψαρούδα Μπενάκη 2008, 517 επ., του ίδιου, Κάρτες αυτόματης συναλλαγής και ποινικό δίκαιο. Η de lege lata αξιολόγηση της αθέμιτης κτήσης και χρήσης καρτών αυτόματης συναλλαγής από ΑΤΜ, Αθήνα 2010, Σέργη, Κλοπή και υπεξαίρεση φορτίου, ΕΝαυτιλΔ 1984, 145 επ., Σταμάτη, Κ., Η έννοια της “δημόσιας περιουσίας” στο άρθρο 256 ΠΚ και η επέκταση των υπηρεσιακών εγκλημάτων με το άρθρο 263Α ΠΚ, ΠΧ ΜΑ/1233, Τζαννετή Α., Η ιδιοποίηση υπέρ τρίτου στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ΠΧ ΝΓ/877 επ.

Androulakis, N., Objekt und Grenzen der Zueignung im Strafrecht, JuS 68, 409, Charalambakis, A., Die Nichtbezahlung beim Selbstbedienungstanken, MDR 1985, 975, Friedrich, W., “Giralgeld” - wirklich kein “Gut”?, ÖJZ 85, 713 επ., Gehrmann, D., Systematik und Grenzen der Zueignungsdelikte, Frankfurt a. M. 2002, Giehrig, K., Der Absichtsbegriff in den Straftatbeständen des besonderen Teils des StGB, Berlin 1986, Hörnle, T., Die wichtigsten Änderungen des Besonderen Teils des StGB durch das 6. Gesetz zur Reform des Strafrechts, Jura 98, 169, Kargl, W. Gewahrsamsbegriff und elektronische Warensicherung – BayObLG NJW 1995, 3000, JuS 96, 971, Kienapfel, D., Zur strafrechtlichen Problematik des Giralgeldes, ÖJZ 86/338, Kösch, A. Der Status des Merkmals “rechtswidrig” in Zueignungsabsicht und Bereicherungsabsicht, Münster, 1999, Lampe, Objektiver und subjektiver Tatbestand beim Diebstahl, GA 66, Lenckner-Winkelbauer, Strafrechtliche Probleme im modernen Zahlungsverkehr, wistra 84, σ. 84 επ., Maiwald, M., Der Zueignungsbegriff im System der Eigentumsdelikte, 1970, Noak, T. Drittzueignung und 6. Strafrechtsreformgesetz: zur Neuregelung der §§ 242, 246 und 249 StGB, Baden-Baden 1999, Otto, H., Die neue Rechtsprechung zu den Vermögensdelikten, JZ 1985, 21, 69 επ., Rönau, Th. Die Drittzueignung als Merkmal der Zueignungsdelikte, GA. 2000, 410 επ., Roxin, C., Geld als Objekt von Eigentums- und Vermögensdelikten, H. Mayer-Festschr. 467, Rudolphi, H.

J., Der Begriff der Zueignung, GA 65, 41, 51, *Schaffstein*, F., Der Begriff der Zueignung bei Diebstahl und Unterschlagung, GS 103, 292, 310, *Schmid-Hopmeier*, S. Das Problem der Drittzueignung bei Diebstahl und Unterschlagung: eine Untersuchung der Notwendigkeit und Geeignetheit der diesbezüglichen Neuregelung durch das 6. Strafrechtsreformgesetz, Frankfurt a.M., 2000, *Tenckhoff*, J., Der Zueignungsbegriff bei Diebstahl und Unterschlagung, JuS 80, 723, *Walter*, F. Probleme der Tatbeteiligung am räuberischen Diebstahl (§ 252 StGB), Tübingen, 2001, *Wessels*, J., Zueignung, Gebrauchsanmaßung und Sachentziehung, NJW 65, 1155.

Κλοπή είναι η αφαίρεση, από την κατοχή άλλου, ξένου, ολικά ή εν μέρει, κινητού πράγματος με σκοπό παράνομης ιδιοποίησης (βασικό έγκλημα: άρθρ. 372 παρ. 1 εδ. α΄ ΠΚ). Προκειμένου, επομένως, να διαπιστώσουμε αν στοιχειοθετείται η αντικειμενική υπόσταση της κλοπής, εξετάζουμε κατά σειρά τα αντικειμενικά στοιχεία: “πράγμα”, “κινητό”, “ξένο” και “αφαίρεση”. Αν κάποιο από αυτά ελλείπει, περιττεύει η διερεύνηση των υπολοίπων. Στη συνέχεια εξετάζουμε αν πληρούται και ο σκοπός παράνομης ιδιοποίησης, που είναι απαραίτητος για τη στοιχειοθέτηση του πλήρους αδικού της κλοπής. Τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, τέλος, απαιτείται αλλά και αρκεί να επικαλύπτονται από δόλο (πρόθεση) οποιουδήποτε βαθμού, δηλ. αρκεί ενδεχόμενος δόλος.

I. Αντικειμενική υπόσταση

1. Πράγμα

1.1. Ορισμός

Την έννοια του πράγματος στο ποινικό δίκαιο συνάγουμε κατά βάση από το αστικό, σύμφωνα με την αρχή της ενότητας της έννομης τάξης. Έτσι, πράγμα κατά την έννοια του άρθρ. 372 ΠΚ είναι ενσώματο αντικείμενο, αυθύπαρκτο και απρόσωπο, δεκτικό εξουσιάσεως από τον άνθρωπο¹. Η έννοια, ωστόσο, του πράγματος στο ποινικό δίκαιο, καίτοι έχει πολλά κοινά στοιχεία μ’ εκείνη του αστικού, δεν ταυτίζεται απόλυτα μ’ αυτήν.

1.2. Πράγματα εκτός συναλλαγής

Από τα εκτός συναλλαγής πράγματα (άρθρ. 966 ΑΚ), τα κοινά σε όλους, δηλ. ο ατμοσφαιρικός αέρας και η ανοιχτή θάλασσα, έτσι κι αλλιώς δεν είναι πράγματα, διότι δεν είναι δεκτικά εξουσιάσεως. Για το λόγο αυτό, λοιπόν, δεν μπορούν να είναι υλικά αντικείμενα κλοπής. Αντιθέτως τα λοιπά εκτός συναλλαγής πράγματα, δηλ.

¹ Πρβλ. τον ορισμό του άρθρ. 947 παρ. 1 ΑΚ, όπως αυτός συμπληρώνεται από τη θεωρία. Βλ. σχετικά *Γεωργιάδη*, ΕΔ Ι σ. 78.